

IOSIF VULCAN ȘI SPIRITUL CONSTRUCTIV

Mircea POPA¹

mircea_al_popa@yahoo.com

ABSTRACT: The article focuses on the contribution of Transylvanian scholar Iosif Vulcan (1841–1907), to the development of the Romanian culture. On the one hand, he himself was a poet, playwright and journalist; on the other hand, he was the founder and editor of the *Familia* (Family) Review – which published works of already established and newly emerging Romanian 19th century writers (such as: the now national poet Mihai Eminescu, Timotei Cpariu, George Barițiu, Vasile Alecsandri, Andrei Mureșianu, Ion Heliade Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Matilda Poni, Carmen Sylva etc.) or personalities from various other fields: schoolmasters (Aron Pumnul), medicine (Victor Babeș), diplomacy (Simeon Bărnuțiu, Mihail Kogălniceanu, Ion Brătianu), artists (Ciprian Porumbescu). The Review's aim to educate its readers was attained by also constantly referring to a variety of leading foreign artists (Alexander Pușkin, Camoens, Sarah Bernhardt etc.). Iosif Vulcan is also remembered for his participation in the Revolution of 1848, which shook the Habsburg Empire.

KEYWORDS: Iosif Vulcan, the *Familia* (Family) Review, Revolution of 1848

Numele lui Iosif Vulcan se confundă în bună măsură cu opera sa cea cea mai de seamă: redactarea timp de 42 de ani fără întrerupere a revistei „Familia”. El domină de departe nu numai literatura celei de a doua jumătăți de veac a secolului al XIX-lea din Transilvania, dar și revuistica literară, pe care o ridică la nivelul cerut de rigorile timpului și de stadiul la care a ajuns ea dincolo de Carpați. Epoca pe care el o reprezintă e una dintre cele mai importante și mai plină de evenimente, care anunță mari

¹ Prof. univ. dr. la Universitatea „1 Decembrie”, Alba Iulia; membru titular al Filialei CRIFST Cluj-Napoca.

schimbări în procesele sociale, culturale și politice referitoare la români, cum ar fi: războiul de independență din 1877–78, proclamarea Regatului României, înființarea Academiei Române, a Teatrului Național Român și a Ateneului Român, înființarea Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor, a partidelor politice din Transilvania, mișcarea memorandistă și deschiderea unor ample legături între românii din toate provinciile românești, prin intensificarea luptei lor pentru emancipare socială și națională. Sub raport literar, epoca în care el își desfășoară activitatea se întinde pe o circumferință extrem de largă, ce cuprinde în sine semnele unui pașoptism întârziat mergând până în pragul secolului al XX-lea, în plin sămănătorism sau tribunism popular, traversând astfel perioada de afirmare a Junimii și a marilor clasici, a sporirii exigențelor literare prin eliminarea diletantismului anterior și angajarea într-o competiție valorică și emulativă de bun augur. Înțelegându-și bine rolul pe care urma să-l joace, el a încercat să se mențină în zodia mediană a confruntărilor literare, oferind înainte de toate spațiul necesar unei afirmări comune și a unei evoluții concordante cu românii de peste munți spre a servi ideii la modă: „prin unitatea culturală la unitatea politică”. E semnificativ astfel faptul că la banchetul sărbătorii a 40 de ani de la înființare, în 1902, tânărul student Octavian Goga, reprezentantul studențimii române din Transilvania, a toastat public pentru unitatea politică a tuturor românilor. El reprezenta vocea noii generații a „Luceafărului”, care va duce mai departe moștenirea lui Vulcan, așa cum el însuși a dus-o pe aceea a lui George Barițiu, cel care a operat, prin „Foaia pentru minte”, cea dintâi unificare în spirit a românilor. Dacă rolul literar al lui G. Barițiu încetează de a mai fi dominant în 1865, o dată cu sistarea revistei sale „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, torța literară trece în chip direct în mâinile bihoreanului Iosif Vulcan, care tocmai își încheiase etapa tatonărilor și a începuturilor publicistice de tip umoristico-satiric, spre a socoti că a venit momentul unei implicări definitive și totale în redactarea unei reviste „enciclopedice cu ilustrațiuni”, adică a unei reviste de informație larg literară și culturală, care să fie un adevărat buletin informațional sub raport literar al tuturor celor care doreau să citească sau să producă literatură în acel moment. Era un moment extrem de bine ales, deoarece școlile românești de la Beiuș dăduseră deja suficient de mulți preoți și învățători care doreau să-și cultive simțul de frumos prin lectură în limba națională, iar Academia de Drepturi din Oradea, care funcționase în acești ani cu participarea directă a unui om

luminat ca Alexandru Roman, reușise să pună bazele primelor societăți cu caracter literar și chiar să îndrăznească să iașă în lume cu producții proprii prin almanahurile „Diorile Bihorului” și „Fenice”. Mulți dintre acești tineri urmaseră mai departe studii universitare la Budapesta, care devenise în acel moment depozitara unei colonii românești de primă mână, care trebuia activată spre a contrabalansa ofensiva naționalistă a elementului maghiar, și combătută puternic chiar la izvoarele producerii sale. Aceasta a fost rațiunea scoaterii revistei mai întâi la Budapesta, iar după 15 ani mutarea ei la Oradea, în 1880, tocmai când în orașul de pe Criș se conturase vizibil apariția unei burghezii românești destul de puternice în stare s-o susțină și care să ducă în același timp la transformarea cetății bihorene într-o cetate românească. Românizarea orașelor transilvănene s-a făcut încet și sigur, printr-o enormă muncă de organizare și cucerire culturală, tocmai prin aceste forturi și contraforturi de tip cultural și publicistic care au ținut orașele noastre sub tirul lor încrucișat timp de mai multe decenii, asedii care s-au soldat în ultimă instanță cu consecințe benefice dintre cele mai salutare. Etapa culturală a fost pregătită de fiecare dată printr-o etapă educațională, reprezentată de școlile Blajului și școlile Beiușului, în cadrul cărora s-a format mai toată intelighenția din Centrul și Vestul țării, intelighență care a jucat un rol hotărâtor în acest proces de lungă durată.

Apariția „Familiei” la Budapesta în 1865 a fost o adevărată mană cerească pentru românii însetați de limbă și cultură națională, de care au fost mereu vitregiți până la acea dată. Li s-a oferit acum un cadru de manifestare, li s-a oferit modele și largi posibilități de urmat. În paginile acesteia puteau să se ocupe de poezie, de proză, de teatru, de acțiuni culturale, de istorie, filologie, științe, puteau să discute liber și să aducă ideile lumii europene și a țărilor pe unde au umblat și și-au făcut studiile într-o largă dezbateră despre progres și emancipare. Asociații și societăți culturale diverse au fost încurajate să ia naștere și să se dezvolte, să-și împărtășească experiența lor în acest cadru, să contribuie la dez-ferecarea și dez-mărginirea preocupărilor, a înaintării prin cultură spre descoperirea propriei identități și a sistemului de apărare al acesteia, a dobândirii, împreună cu frații de dincolo de Carpați a unei conștiințe naționale acive, pentru luarea în posesie a unor cât mai largi pături de cititori. În acest scop a fost organizată întreaga structură ideologică de amploare a revistei și cea practică, a canalelor prin care se servea informația și se pregătea gustul publicului.

Primul număr al revistei a ieșit de sub tipar la 5/17 iunie 1865, după ce anterior fusese lansat în mai un număr de probă. Frontispiciul revistei era cel cunoscut reprezentând o familie adunată în jurul unei mese, la care mama coase, tatăl citește ziarul, fiul o carte, un alt tânăr se află în fața șevaletului, iar o fată cântă la pian. În căsuța redacțională se preciza numărul de apariții (3 pe lună), prețul abonamentului pentru Asutria (2 florini) și pentru România (un galben) ca și adresa redacției: str. Lepold nr. 18. Pe prima pagină se afla portretul frunțașului orădean Nicole Ziga, născut la Sânicolaul Român, care dezvoltând o negustorie prosperă a întemeiat o fundațiune prin care ajută zece studenți de la Academia de Drepturi cu tot ce au nevoie. Alte ilustrațiuni se referă la Tabla lui Traian, aflată în strâmtoarea Clisura de pe Dunăre, Pantheonul roman și capitolul din Washington, fiecare din ilustrații beneficiind de o explicație aparte. Numărul mai conținea trei poezii de Aron Densusianu, nuvela *Căderea Timișanei* de Iulian Grozescu și povestirea lui G.Barițiu *Eroina de la Gaeta*. În mod cu totul special, tânărul redactor adresase o scrisoare Nestorului presei românești G.Barițiu, informându-l despre intenția întreprinderii sale, cerându-i sfatul și solicitându-i colaborarea. Arătând că el intenționează „să sdau în mâna publicului o foaie cu care dânsul să se poată fâli”. Și a și făcut-o, printr-o bună chivernisire a spațiului tipografic, prin diversitatea materialului publicat și ideile constante de slujire a nației. Ideea de bază era promovarea și stimularea literaturii originale, fapt atestat și de împrejurarea că încă din acest număr, Vulcan lansează anunțul unui concurs cu premii (6 galbeni) pentru cea mai bună nuvelă originală.

Numărul 2 al revistei îl are pe copertă de D.Bolintineanu, numit „bardul națiunei întregi” și „unul din cei mai zeloși apărători ai cauzei naționali” la 1848, poet cunoscut și în străinătate prin antologii și traduceri. La capitolul beletristică se continuă apariția nuvelei lui Iulian Grozescu (o ilustrație a acesteia producându-i autorului și redactarea unei poezii intitulate *La moara Ilenei*), se publică o altă nouă, cu titlul *Regina după moarte* de Elena Circa Desusianu și traducerea unui fragment din romanul *Colomba* de Alexandre Dumas. Pentru a servi dorinței de informare a publicului, redactorul vine cu noutăți de la expoziția Reuniunii agricole maghiare, recomandând o serie de unelte agricole, iar pentru femei deschide o secțiune privind modele de broderie, împreună cu desene cu tot. Numărul mai are rubricile: *Revista socială*, *Ce e nou?*, *Literatură și arte*, *Din străinătate*, *Felurite* și o *Ghicitură de șah*. Toate acestea se vor regăsi

și în numerele viitoare, dovadă că aspectul formal al revistei va căpăta consistența dorită de el. Alte două rubrici vor fi încorporate de redactor în structura revistei, dovedindu-și tot mai mult utilitatea: *Salon, Poșta redacției* și *Conversare cu cititoarele*, aceasta din urmă având menirea să contribuie la emanciparea și propășirea prin cultură a femeilor, iar cealaltă să întrețină dialogul permanent cu publicul.

Pentru a ne da seama de aria preocupărilor sale, vom oferi în cele ce urmează numele personalităților pe care le prezintă revista, însoțite de portretul corespunzător: Timotei Cpariu, Elisa Circa Densusianu, Ioan Popasu, Henrich Heine, Constantin Rosetti, George Barițiu, Vasile Alecsandri, Francisc Liszt, Al. Roman, Vasile Rațiu, Constanța Dunca, Andrei Mureșianu, At. M. Marienescu, Matei Millo, Papiu Ilarian, George Tăutu, Alexandru Sterca Șuluțiu, Simeon Bărnuțiu, Lord Palmerston, Victor Hugo, Samuil Vulcan, Dora d' Istria, Andrei baron de Șaguna, Georgiu Hurmuzachi, Ioan Rațiu, Iulian Grozescu etc. Faptul că amestecă personalitățile românești cu cele străine nu e un lucru strident, ci, dimpotrivă, un semn de prețuire pentru cele de „acasă”, care se văd tratate pe același picior de egalitate cu mari oameni ai lumii. Pe de altă parte, în alte cazuri portretele sunt plasate în interiorul revistei, prima pagină fiind rezervată unor imagini spectaculoase din mari orașe ale lumii sau chiar unor figuri de țărani români, îmbrăcați în port național. Peisajele bine alese sunt menite să familiarizeze publicul cititor din România cu marele citadele moderne din Europa sau de aiurea, să le provoace fantezia și să le trezească gustul de călătorie. De aceea, Vulcan va da o mare însemnătate însemnărilor de călătorie, scrisorilor și corespondențelor din diferite orașe ale lumii, acestea având și rolul de a colecta informații de la românii risipiți pe mapamond.

Deschiderea spre Europa și spre România de dincolo de munți a avut efecte dintre cele mai salutare asupra popularității revistei. Tipărită la început într-un tiraj de 300 de exemplare, ea a ajuns în scurt timp la un tiraj de 1000 de exemplare, ceea ce a reprezentat un fapt cu adevărat remarcabil. Mulți dintre românii ardeleni sau din orașele de dincolo de Carpați au devenit colaboratori sau susținători devotați ai revistei prin abonamente, asigurând astfel lui Vulcan o difuzare sigură și o răspândire în păturile de sus, boierești-cărturărești, cât și în cele de la sate, printre țărani și orășeni aflați în stadiul de a dori să se lumineze prin cultură. Pentru cei dintâi, Vulcan a deschis larg paginile revistei sale tuturor societăților și

asociațiilor cu caracter literar, muzical, dramatic, științific, iar pentru cea de a doua categorie a cultivat literatura de inspirație populară și a încurajat culegerea, publicarea și interpretarea folclorului.

Pentru a evalua progresul științific și cultural reprezentat de publicarea acestor biografii trebuie să avem în vedere faptul că și realizarea acestei rubrici a avut un scop bine precizat care viza stimularea și impunerea fruntașilor națiunii române pe plan internațional, oferirea de „modele” de chibzuință, inteligență politică și acțiune publică de care terenul românesc avea mare nevoie. Pe de altă parte, literatura și cultura română nu dispuneau la acea oră de date biografice, de analize amănunțite ale operei și activității celor prezentați, astfel că efortul documentar al lui Iosif Vulcan merită a fi apreciat ca atare. Pe urma muncii lui susținute de biograf s-a născut chiar unul dintre volumele sale intitulat *Precursori*, care adună între paginile sale biografiile a 30 de scriitori și oameni de cultură, încât am putea socoti volumul acesta drept una din primele istorii literare ale noastre, sau o istorie literară prin biografii. Iată numele celor care figurează în acest volum: Andrei Mureșeanu, I.H.Rădulescu, T.Cipariu, A.T.Laurian, Mihail Kogălniceanu, G.Barițiu, Simeon Bărnuțiu, V.Alecsandri, At. Panu, Samuil Vulcan, Aron Pumnul, Ion Brătianu, Avram Iancu, C. Rosetti, Al.Hurmuzachi, D.Țichindeal, D.Bolintineanu, Moise Nicoară, N. Goleșcu, Dora d Istria, Al.Sterca Șuluțiu, G.Hurmuzachi, G.Sion, Al.Papiu Ilarian, C.Negri, Al. Petriceicu-Hajdeu, B.P. Hașdeu, Iosif Hodoș, Matei Millo, V. A. Urechia. La această impresionantă listă trebuie să adăugăm alte numeroase asemenea biografii care au apărut în decursul anilor în „Familia” și care dubleză astfel numărul celor selectate pentru volum. Între ele se află nume despre care cărturarii români ardeleni știau puține lucruri până la acea dată, cum ar fi: Victor Babeș, Ioan Bianu, G.Coșbuc, M.Eminescu, Paul Iorgovici, Ștefan Iulian, T.Maioreșcu, Veronica Micle, At. M.Marienescu, Matilda Poni, Aristizza Romanescu, Simeon Florea Marian, Gr. A. Manolescu, Radu D.Rosetti, Th. Șerbănescu, Ion Lapedat, Mihail Pavel, Ioan Popescu, Mitropolitul Ioan Vancea, Mitropolitul Șaguna, Al.Pușkin, Camoens, Br. Vasiliu Erdeli, Andrei Mocioni de Foeni, Iosif Krasevski, Sarah Bernhardt, Flammarion, Murillo, Pantazi Ghica, Visarion Roman, Ciprian Porumbescu, Carmen Sylva, Vasile Adamachi, Silvestru Moraru, Florian Porcius etc. Dar de cine nu se ocupă I.Vulcan? căci o mulțime de opere și scriitori care ies în public cu cărți dintre cele mai felurite, pot fi depistați în cronicile și recenziile sale, cum ar fi cele

ale lui N. Petrașcu, G. Bengescu-Dabija, Gh. Boureanu, Gr. N. Lazu, Vasile Cosmovici, Silvestru Moldovan, Rădulescu-Niger, N. Gane, Ioan Adam, Virgil Onițiu, Andrei Bârseanu, V. Demetrius, G. Coșbuc, Eugenia Ianculescu-Reus, Tit Chitul, Artur Silvestri, Iuliu Dragomirescu, Ludovic Dauș, Mihail Dragomirescu, Mihăescu-Nigrim, Ion Lapedat etc. Multe din aceste nume pot fi întâlnite și în sumarul cărților de critică ale lui Ilarie Chendi, dovadă peremptorie că I. Vulcan și-a exercitat în permanență misiunea de critic și istoric literar, recenzând și prezentând publicului o serie de noutăți editoriale, mai întâi la o rubrică intitulată „Masa de cetit”, apoi pur și simplu sub cele mai diverse titluri, cum ar fi „Lectură pentru serile de iarnă”, „Literatura română în anul 1877”, rapoarte și dări de seamă academice sau la ședințele Societății Române pentru Fond de Teatru Român etc. Aria lecturilor sale crește mereu pe parcurs, iar motivația este una de natură a marca trecerea prin lume a unui popor: „Literatura este cea mai prețioasă avere a unui popor, nu o pot răpi inimizii și peste care zborul etern al seclilor va trece fără o atingere”. Sau: „Literatura noastră abia s-a sculat din leagăn, dar mulțămitea cerului care ne-a trimis câțiva genii distinși, pașii ei cei primitivi sunt siguri și inima ei plină de viață, carea secolii întregi a încălzit națiunea fără ca aceea să se ivească în splendoarea luminei, această viață ascunsă a trebuit aprinsă de scânteia zeiască a geniului ca să lumineze cu raze binefăcătoare asupra literaturii naționale”. Chiar dacă exprimarea capătă nuanțe cât se poate de romantice și uneori exaltate, dar credința lui în perenitatea științei și literaturii e definitivă: „Tre, pier, dispar toate, numai una nu trece, nu pier și nu dispăre – știința”, deoarece „dezvoltarea popoarelor mai ales atârână de tăria și genialitatea fiilor săi”, iar „Națiunea e dătoare a stima cu scumpătate fiii și fiicele ce au înaintat sânta cauză comună și să li se deie sprijoană în lucrările lor”.

„Cultura și literatura națională” au drept scop păstrarea naționalității, prosperitatea poporului pe calea progresului și a eliberării lui din chingile servituții. Aproape că nu există text semnat de Iosif Vulcan în care să nu facă trimitere la acest deziderat, iar în poezie el devine axa construcției sale ideatice. De la primele poezii publicate în „Foaia pentru minte” până la cele din „Familia” acest înalt crez cultural și național reprezintă o axiomă de la care el nu se abate. Iată, de exemplu una din poeziile publicate în 1860 cu titlul *Nu disperați!* și care conține expresia încrederii sale în viitorul neamului: „Nu vă-ndoșiți de-acuma de soarta gintei mele, / Nu spuneți că românul acuma a pierit:/Acest popor ce plânse de secolii tot cu jale,/ Nu poate să

mai rabde așa neconținut!” Sau doar câteva versuri din poezia *La unirea Principatelor*: „O! Mamă văduvită, duioasa mea națiune, / Depuneți doliul negru, nu plânge nencetat,/Și voi suroare mândre: Moldovă, Românie,/ Ce-n astă zi frumoasă Unirea o serbați;/ In scumpa-vă plăcere și-n mare bucurie, /Aduceți-v-amine de frații depărtați!” Menirea înaltă a poetului, aceea de a fi mandatarul poporului său în fața eternității, e excelent exprimată e poet în mai multe din versurile sale din *Poezii*, precum în aceste versuri: „Poetu-n astă lume nu este pentru sine; /El este dat națiunii de apostol și profet”, dar și ideea de mesianism și *ars poetica* bazată pe acțiune: „Zvârliți, poeți, duioasa liră, / Suflați în buciurn trezitor/ Și dați alarma care-nșiră/ Sub stegul muncii un popor!” (*Poeților români*).

Cu Iosif Vulcan poezia română din Transilvania înregistrează un mare pas înainte, în expresie poetică și idealuri clar formulate. Corelativ, el desfășoară o activitate culturală de prim rang pentru crearea unui teatru român în Transilvania și a pune baze temeinice unei literaturi care să reprezinte în cel mai înalt grad poporul român de aici. Așa e în proză, în dramaturgie, în roman sau publicistică, dar înainte de toate, prin revista sa „Familia”, misiune excelent definită de Goga drept „biletul de intrare permanentă a lui Iosif Vulcan în istoria literaturii noastre”, caracterizare la care subscriem în totalitate.